

Zelenka, Miloš

Storia delle letterature slave

Slavica litteraria. 2024, vol. 27, iss. 1, pp. 189-191

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2024-1-12>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80793>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 24. 12. 2024

Version: 20241220

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Storia delle letterature slave

Miloš Zelenka (České Budějovice)

Marcello Garzaniti: *Storia delle letterature slave. Libri, scrittori e idee dall'Adriatico alla Siberia (secoli IX–XXI)*. Roma: Caroci editore, 2023. 550 p. ISBN 978-88-290-1839-0.

Florentský profesor Marcello Garzaniti, působící na Università degli Studi di Firenze, se představil rozsáhlým svazkem *Storia delle letterature slave*, který ztělesňuje systematické snahy italských slavistů o syntetické uchopení diferencovaného slovanského světa. Garzaniti se tak zařazuje po bok jmen (Arturo Cronia, Riccardo Picchio, Enrico Damiani, Sante Graciotti, Pietro Marchesani ad.), která odrážejí nejlepší tradice slavistických studií na Apeninském poloostrově. Dvacet kapitol soustředěných do šesti tematických okruhů zachycuje složité akulturační procesy, které ovlivnily místo a funkci slovanství v rámci evropské civilizace od raného středověku až po počátek 21. století. Dominující zobrazení slovesného vývoje více než tisíciletého období přerůstá v široký interdisciplinární náčrt dějinného rytmu slovanských kultur, a to v prostoru mezi Apeninským poloostrovem a Medite-
ránem včetně Adriatiku až po střední

a východní Evropu, Balkán a evropské Rusko. Tím metodologická koncepce *Dějin* navazuje na kolektivní publikaci *Gli slavi. Storia, culture e lingue dalle origini ai nostri giorni* (2013), kterou Garzaniti sestavil jako hlavní editor a která v roce 2023 vyšla v doplněném polském překladu. Garzaniti, který se hlásí k historiografické škole britského kulturního historika Normana Daviese, se poučeně dívá jako „neslovanský“ autor na slovanské dějiny prizmatem medievistického filologa a paleoslavisty, který dlouhodobě studuje otázky vnitřní rozmanitosti slovanských jazyků a odtud vyvozuje své úvahy o národnostním a státotvorném pohybu Slovanstva a jeho poměru k okolnímu světu neslovanskému. Proto slovanské písemnictví není zúženo jen na jednotlivé národní literatury, ale znamená komplex příbuzných literatur spjatých nejen blízkostí, ale i dějinami a „loci communes“ kultury, duchovního života a národního myšlení.

Po teoretickém úvodu a úvaze o přínosu současných slovanských literatur pro svět následuje první kapitola věnovaná ústní tradici, mytologii čerpající z antického dědictví a také folklorní inspiraci přesahující až do slovanského národního obrození. Druhý oddíl se soustředí především na procesy slovanské akulturace, která probíhala v 9.–10. století prostřednictvím cyrilometodějské mise a která konstituovala staroslověňštinu jako první spisovný slovanský jazyk. Garzaniti zde načrtává analogii mezi slovanským rozdělením na Slavia latina a Slavia orthodoxa a mezi římským a křesťanským univerzalismem, rozpadajícím se na románsko-germánský Západ a byzantský Východ. Přínos těchto úvah o jazykové etnogenezi Slovanů a diferenciaci jejich kulturní jednoty vidím v doplnění Picchiových tezí o dějinách slavistiky jako o kontinuitních etapách zákonitého rozkladu původní celistvosti. Picchio ve svých textech, zejména v monografii *Etudes litteraires slavo-romanes* (1978) sice správně minimalizuje etnicko-jazyková kritéria a konstatuje, že je třeba zkoumat zvláštní typy literárních aktivit na základě funkčních vlastností, nicméně aplikuje románské vývojové zákonitosti na slovanské podmínky. Garzaniti klade větší důraz na propojení etnicko-jazykových kritérií s geopolitickými faktory při formování slovanských literatur střední a východní Evropy. Domnívá se, že „první otázka jazyka u Slovanů“, spor o „dignitas“ slovanského jazyka na začátku slovanských dějin, spočíval v tom, že každá

z christianizací předložila odlišné řešení, které se projevilo již v památce *Život Konstantinův*. Zatímco latina se stala úředním jazykem římské Slavie, církevní slovanština, konstituovaná Konstantinem, se rozšířila v pravoslavné Slavii.

Třetí oddíl se zaměřuje na konstituování autochtonní středověké písemné tradice, která odrážela reformní tendence západního křesťanství. Čtvrtá část ukazuje prostřednictvím relevantních textů a jejich žánrového rozvrstvení na zprostředkovatelskou roli reformních a humanistických směrů. Proto je zde mimo jiné vyzdvížena česká středověká literatura, která nejintenzivněji ze slovanského písemnictví se zapojila do západního civilizačního okruhu tím, že napodobila pravidla jejich fungování. Garzaniti také upozorňuje na důležitou úlohu východního pobřeží Jadranu v oblasti písemnictví a recepce tzv. petrarkismu. Pátá kapitola reflektuje ohlas tzv. dlouhého baroka poznamenaného náboženskými válkami. Barokní kultura v národních konotacích vytvořila díky vynálezu knihtisku společný idiom v západní či střední a východní Evropě. Geografické rozšíření v tomto období již přesahuje aristokratické elity, oslovuje městské vrstvy a proniká i na venkov, do lidové kultury. Poslední šestý oddíl traktuje „slovanský svět“ v „moderní“ době, tj. v úseku od národního hnutí a romantismu až do počátku 21. století. Podle Garzanitiho rozdílnost slovanského literárního vývoje oproti západnímu modelu i přes společný proces sekularizace spočívala v důrazu na jazyk

jako nositele národní identity a na hlubší spjatost s národními dějinami, proto literáti často nabývají funkci „národních ikon“ (John Neubauer). Podobně i ve 20. století slovanské literatury podávají svědectví o osudech jednotlivců i národů v průběhu revolucí či světových konfliktů, přitom více trpí politickými represemi a ideologickou cenzurou než jejich západní „vzory“. Na přelomu 20. a 21. století se vzrůstající globalizací slovanské literatury zachovávají paměť minulosti, zároveň podávají svědectví o své pokračující diferenciaci.

Garzanitih *Dějiny* svou netradiční kompozicí, založenou na prolínání problémových a výkladových, geograficky rozlišených pasáží, které se člení na obecné literárněhistorické přehledy a medailony významných spisovatelů, tvoří i cennou příručku pro vysokoškolské „neslovanské“

studenty slavistiky a rusistiky. Obsahují i rozsáhlou odbornou literaturu, věcný a jmenný rejstřík i důležité ortografické tabulky pro přepis z azbuky či cyriliky do latinky. Tato syntetická publikace shrnuje v jednom svazku nejdůležitější otázky z dějin a kultury Slovanů. Zároveň kriticky reviduje tradovanou interpretační perspektivu, že západní dějiny jsou obdobím kontinuálního vývoje románských a germánských národů, na jejímž „okraji“ se nachází periferní „slovanský svět“ jako pasivní subjekt. Garzanitih metodologický přístup naopak reflektuje korelaci nábožensko-kulturních faktorů a „otázek jazyka“. Proto dějiny slovanských kultur a literatur jsou zde ukázány v tematické šíři a vnitřní rozpornosti dané odlišným vývojem latinského Západu a byzantského Východu.

prof. PhDr. Miloš Zelenka, DrSc.

Jihočeská univerzita

Katedra slovanských jazyků a literatur, Pedagogická fakulta

Jeronymova 10, 371 15 České Budějovice, Česká republika

zelenka@pf.jcu.cz

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

